

É Romani Glinda

Den romska spegeln

Pris 47 kronor

Nr 5-2005



Valet i G teborg
och Stockholm

Redaktören har ordet

Ingen kan väl ha missat historien om Sabina, den sjuka, romska flickan och hennes familj som under tveksamma omständigheter nyligen utvisades till Makedonien. Man kan ju undra hur de som beslutat i ärendet tänker, tar de överhuvudtaget hänsyn till FN:s barnkonvention? Tänker de överhuvudtaget på de asylsökandes humanitära situation? Svaret på dessa frågor lämnar en fadd eftersmak i munnen.

Svenska Pen kommer den 13-14 november i år att rannsaka svenska staten. De vill undersöka hur svensk flyktingpolitik ser ut idag. Inget annat land har fällts så många gånger i CAT, FN:s tortyrkommitté. Frågor som Svenska Pen kommer att ställa är: Bryter den svenska staten mot svensk lagstiftning och internationella fördrag? Håller asylrätten på att urholkas? Stänger Sverige sina dörrar för förföljda människor? Det ska bli spännande att se vad denna tribunal kommer fram till.

Sveriges romer har gått till val för att välja representanter till ERTF, men de regler som stipulerats av de ansvariga i Strasbourg verkar vara långt borta från den föreningsverklighet som råder bland romer i Europa. Föreningsverksamhet är fortfarande, måste man säga, en relativt ny företeelse bland romer och nu kräver ERTF:s regelverk att minst 75 procent av alla romska föreningar i varje land i ett huj ska börja samarbeta med varandra.

Förarbetet inför valet och inträdet i ERTF har pågått i nästan fem år och frågor man måste ställa sig är: var Europas romer förberedda för detta? Informerade ERTF:s interimstyrelse alla europeiska organisationer om vad som var på gång? Varför, i så fall, denna förvirring? Är kraven för hårt ställda? Hur många paraplyorganisationer fanns det redan i något europeiskt land som företrädde den stipulerade andelen romer?

D eno association formulerar problematiken så här: "Det är inte möjligt att exakt veta hur många officiellt registrerade organisationer av romer, sinti, kale, resande och andra relevanta grupper det finns i



Fred Taikon och Bengt O Björklund, framför sitter Rosario Taikon Ali och Maja-Lena Taikon.

É Romani Glinda

Egnahemsvägen 58
141 37 Huddinge

Telefon och fax:

+46 (0)8-779 40 31
070-712 39 91

E-mail: fredt@telia.com

Webadress: www.romaniglinda.se

Postgiro: 19 54 82-5

Ansvarig utgivare: Fred Taikon

Redaktion: Maja-Lena Taikon,
Rosario Ali Taikon
och Bengt O Björklund.

Tipsa oss

Vi tar gärna emot material till tidningen, samt tips om olika evenemang, föredrag och möten.

Vi tar emot texter på samtliga romanédialekter, antingen via vanlig post eller via e-posten:
fredt@telia.com

Tjeckien. Det är sålunda inte möjligt att bestämma vilken av dessa organisationer som representerar 75 procent av de tjeckiska organisationerna. Därför kan inte

D eno association bli registrerade som en nationell medlem som definitionen lyder i ERTF:s regelverk i artikel 5.2i."

D eno association tar även upp det faktum att ERTF kräver att de organisa-

Innehåll:

Disikriminering på hög nivå	sid. 3
Nordbok	sid. 4
Nya böcker	sid. 5
Boken om Sofia	sid. 6-7
Milena Hübschmannová	sid. 8
Det svenska sveket	sid. 9
Valet	sid. 10-11
Bakro	sid. 11
Romano Ilo	sid. 12-13
Romer från Balkan	sid. 14-15
Stödkonsert	sid. 16-17
Ian Hancock	sid. 18-19
Iagorifestivalen	sid. 20-23
Bröllopp	sid. 24
Bilder berättar	sid. 25
Recept	sid. 26-27
Ulf Lundkvist	sid. 28

Bilden på framsidan är tagen av Rosario Ali Taikon under Igaroifestivalen i Oslo.

Våra bidragsgivare



Kulturförvaltningen
Statens Kulturråd

ISSN 1651-3258

tioner som tillåts komma med inte får ta emot statliga stöd, något som de flesta organisationerna i Europa gör, annars skulle de inte klara av sin verksamhet.

Diskriminering på hög nivå

Text: Diana Nyman

Medinflytande eller medbestämmande, två ord som skiljer sig mycket från varandra. Medinflytande är just den ställning romer har och har haft sedan 60-talet och det innebär att vi romer har fått sitta med i många olika sammanhang och arbetsgrupper som det heter (som rådgivande), på regerings- och myndighetsnivå. Det innebär i praktiken att vi har fått lov och sätta oss ner med olika tjänstemän och även ibland ministrar och fått en stunds uppmärksamhet då vi kunnat beklaga och belysa olika frågor som rör romer. När vi lättat på våra hjärtan i för oss viktiga frågor, tar dessa statens tjänstemän sina papper för att gå till ett annat möte, där det inte finns en enda rom, för att besluta i romska ärenden, eller i det som de tycker är viktigt. Vad som ter sig konstigt i denna situation är att tjänstemännen som sitter i arbetsgruppen med romer har en timlön som tickar upp mot 500kr/tim och romerna som sakkunniga får ett mötes arvode på ca 300kr och därav dras skatt och resan betald, men jag antar att tjänstemännen också har reseersättning. Lönen har stor betydelse pga. att alla behöver försörja sig, men framför allt handlar det om hur arbete värderas och vilken status man har. Förra numrets "Bakro" i É Romani Glinda var förträfflig, man antar att romer arbetar ideellt, att man är glad bara man får göra sig hörd i viktiga frågor som rör romer.

Ordet medbestämmande betyder nåt helt annat. Det betyder ganska enkelt att romer är med i möten där man fattar beslut i romska frågor. Utan romers ideella arbete skulle dessa tjänstemän sitta med tomma händer, de är i allra högsta grad beroende av vår information. Vad

har den svenska staten för motiv med denna bromsning av utvecklingen inom romapolitiken, är det gamla kvarlevor av ett gammalt politiskt tänkande som stoppat utvecklingen här i Sverige. Sverige, som ser sig som ett av de mest demokratiska länderna och ett elitland i

Europa, kan faktiskt inte skryta i detta avseende. I Öststaterna har det i årtionden funnits romska representanter i parlament och romska tjänstemän som sakkunniga. Om vi sneglar på grannlandet Finland så borde Sveriges ministrar skämmas vad gäller romapolitiken. Där har det också i årtionden funnits romska delegationer under ministerier och tjänstemän inom olika myndigheter som utbildningsdepartementet, skolstyrelsen och länsstyrelsen osv. Man har så att säga medbestämmande i frågor som rör romer.

Situationen i Sverige måste anses som diskriminering på högsta nivå! Är inte romers arbete lika värt och har det inte samma status som icke-romska tjänstemäns. Jag tycker det är förvånansvärt att det idag sitter icke-romer och som sakkunniga i romska ärenden då det finns kompetenta romer idag som borde vara anställda som tjänstemän i frågor som rör romer. Påbjuder inte minoritets prop. denna utveckling, precis som för samer som har en anställd som sakkunnig på regeringsnivå. Skall inte regering och myndigheter vara en bra förebild för övriga samhället? Men när vi inte är tillförlitliga nog att handha våra egna ärenden och frågor, så vad för ringar ger det på vattnet i samhället t.ex. om att anställa romer. Detta skall kallas för vad det är: diskriminering på högsta nivå, med andra ord



institutionell/strukturell diskriminering.

Men det måste kännas för berörda myndigheter att EU nu på Finlands presidents förslag förverkligar ett EU forum för romer som har inflytande som sakkunniga i romska frågor inom EU, när Svenska staten ännu inte har anställda romska sakkunniga på regerings- eller myndighetsnivå (det finns något fall men det är i projekt form eller som rådgivande). Som medlemsstat i EU har Sverige vissa direktiv att följa vad gäller minoriteter, det är tveksamt om man lever upp till dessa. Sverige har att vartannat år inkomma med en rapport till EU om minoriteters situation i Sverige, denna rapport skrivs av tjänstemän på regeringen. Så vi har att helt på att förlita oss på dessa, att alla omständigheter blir belysta.

Tiden då vi säger "goda herrn" och "goda frun" kan vi få be om?..... är förbi, vi borde kanske kräva vår rätt nu som nationell minoritet. Men det är en fråga som alla romer (organisationer, föreningar mm) har att ta ställning till. Själv har jag år 2000 lämnat dessa tankar och åsikter som ett öppet förslag vid en Romakonferens till Mona Sahlin, och fick en vecka senare ett telefonsamtal om att man fått i uppdrag att granska Finlandsmodellen vad gäller Roma politiken och hur den kan införas och anpassas i Sverige, men vad har hänt: inget!



Jenny Fossum
Grönn, Asbjörn
Langeland och
Johann Finne.

Minoritetsförfattare i Norden

Årets första besök på bokmässan i Göteborg, gjordes i Nordic Voices monter som visade upp olika Nordiska författare som skriver på ett av minoritetsspråken. Där kunde man lyssna på ljudupptagningar på de olika språken kvänska, jiddisch, meänkieli, romanés och andra minoritetsspråk från nordens länder.

Förlaget Nordbok har även sammanställt Nordic Voices, en antologi där nordiska författare synliggörs.

Boken består av tio olika artiklar, skrivna av historieforskare runt om i Norden, där de bland annat beskriver minoritetsspråken och dess kultur.

– Vi har samlat in allt material från historieforskarna och sammanställt det i en bok i Norge säger Jenny Fossum Grönn, redaktören.

Här kan man läsa sig till vilken romsk litteratur som är framtagen i Norden antingen av romer eller tillsammans med romer. Man kan även ta del av romska översättare. Allt när det gäller romer i Norden är sammanställt av Professor Sattu Gröndal vid Institutionen Multietnisk forskning i Uppsala.

Det var intressant att lyssna på hur de

olika Nordiska minoritetsspråken låter och vi blev särskilt glada då vi kom fram till den romska montern där en framsida från É Romani Glinda var med. Där kunde vi även lyssna på Hans Caldaras sång och en intervju med den finske författaren Veijo Baltzar i hörlurarna.

Nordboks direktör, Asbjörn Langeland berättade om bakgrunden till utställningen Nordic voice.

– De nordiska kulturministrarna lösgjorde pengar vid den årligen återkommande kongressen för biblioteksorganisationer i Oslo i år. Där träffas bibliotekarer från hela världen i seminarier och olika utställningar. I år var årets utställning baserat på temat Mångkulturella Norden. Vi ville på den kongressen visa att Norden är mer än Skandinavien, vi ville visa det nordiska som inte är känt

ute i världen. Då menar vi urbefolkningen som grönländare och samer, men även minoritetsspråken som romer och finnar i Norge och Sverige har utvecklat som ett eget språk, säger Asbjörn Langeland.

Johanna Finne Nordiska museet

När Nordbok tog initiativet att sammanställa antologin om nordiska författare ville man samtidigt ha en utställning i anslutningen till antologin som skulle belysa det så kallade småspråken, det vill säga minoritetsspråken som förekommer i Norden.

– Därför kontaktades vi på nordiska museet eftersom vi hade erfarenhet av att arrangera utställningar. Vi tittade igenom antologin och såg vilka författare som presenterades och på vilka språk. Vi bestämde oss för att ta fram språken namn och plocka ut författare och framställa olika bildmaterial till utställningen. På utställningen kan man bekanta sig med en författare som skriver på respektive språk eller har en anknytning till en minoritetsgrupp. Man kan även få en språkupplevelse genom att lyssna på de olika språken och musiken, säger Johanna Finne.

Publiken stannade ofta upp en lång stund då det lyssnade förvånat på de olika språken.

Fantasy för alla

Under rundvandringen på Bokmässan stannar vi upp vid författarinnan Kim Kimselius monter. Hon hade radat upp alla sina utgivna böcker med omslag som tagna ur tusen och en natt.

Kim skriver olika äventyrsböcker med verklig historiebakgrund. Gemensamt för böckerna är att samma huvudpersoner reser tillbaka i tiden och upplever olika historiska händelser. En av böckerna handlar om vulkanen Vesuvius utbrott som begraver staden Pompeji

I år släpper Kim sin senaste bok Svarta döden som handlar om Digerdöden i 1300-talets Florens i Italien.

– Det är skönlitterära böcker baserade på fakta, säger Kim. Skolorna använder mina böcker som temaböcker.

Kim har många unga läsare, hennes målgrupp är oftast är äventyrslystna ungdomar.

Kim har skrivit sex böcker som har tagit mellan ett och ett halvt år och fem år att skriva.

– Boken Tillbaka till Pompeji tog längst tid att skriva för då arbetade jag

samtidigt som jag skrev. Nu mera arbetar jag bara med författarskapet, säger Kim.

Kim är även kallad för Blekinges Astrid Lindgren. Hon sålde elva tusen exemplar på en vecka när hon debuterade med Tillbaka till Pompeji 1997.

Svarta Döden

Digerdöden härjade i Europa. Det är pestens år.

– Hjälp skrek Ramona förskräckt, när hon plötsligt föll. Theo slängde sig fram och fick tag om Ramonas handled. I samma stund som hans hand slöts sig om Ramonas arm kände han en välbekanta pirrande känslan. Omgivningen blev suddig, han blev yr och illamående och insåg genast vad som var på väg att hända de höll på att förflyttas i tiden.

Så börjar den spännande boken om Theo och Ramona. De befinner sig i Italiens Florens. Året är 1348 och pesten har slagit sina armar om staden, liken ligger spridda på gatorna och stanken är outhärdlig. I det första kapitlet blir de jagade av upprörda människor genom



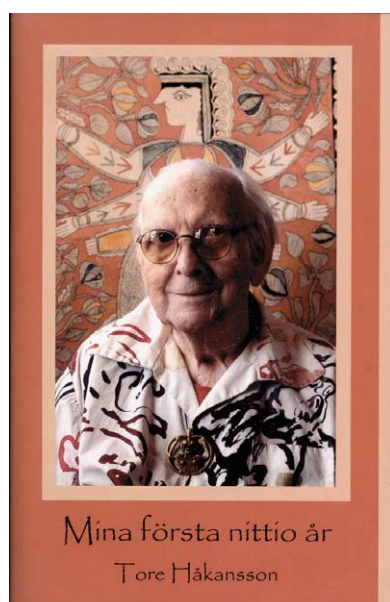
Kim Kimselius tillsammans med en vapendragare under bokmässan i Göteborg. Kim har numera ett eget bokförlag som heter Roslagstext.

Florens gränder som tror att de är tjuvar.

Resorna tillbaka i tiden har hela tiden handlat om att rädda någon och även denna gång känner Theo och Ramona att de har ett uppdrag att utföra, men de vet inte vem de ska rädda, när hela florens är i behov av hjälp. Paret råkar ut för många äventyrliga händelser.

Svarta döden är en spännande bok som håller läsaren i sitt grepp intill slutet i dubbel bemärkelse.

Ett rikt liv



Om hans liv vore en roman skulle det ha refuserats, är rubriken på en artikel om Tore Håkansson i Dagens Nyheter den 27 juni 1999. Och nu när hans biografi, efter många om och men, har kommit är man nog benägen att hålla med.

När Tore Håkansson var fyra år såg han genom springorna i staketet kring hans barndomshem i Karlshamn några romska barn leka på gatan. Han har fått höra att zigenare rövar bort små barn, så när den romska gruppen åker iväg med sina vagnar går han ut på gatan i hopp om att bli bortrövad.

Detta säger en hel del, både om Tore Håkanssons barndom, han var då enda barnet och nästan alltid ensam, och om hans passion i livet, andra folkslag och deras kulturer.

Vid 94 års ålder har han nu kommit ut med sin biografi "Mina första nittio år", som Ordvisor förlag och Liv i Sverige gett ut.

Det är en lång och brokig historia som breder ut sig över kontinenter och tidsepoker, som innehåller möten med bland andra Gandhi, Castro och Tores trätobroder Artur Lundkvist. Under en period bodde han i Indien tillsammans med några av de lägsta bland de lägsta, indiska romer om vilka han skrev en lång artikel i Dagens nyheter.

Undertecknad har själv hjälpt Tore med att framställa boken. Han dikterade och jag skrev eftersom han nästan är blind och det var en minst sagt fascinerande historia som målades upp för mig.

Bengt O Björklund



David Gaunt,
Gunilla Lundgren,
Janko Taikon och
Lars Demetri under
presentationen av
Sofiaboken i Forum
för levande historias
lokaler.

Hon överlevde förintelsen

*På Bokmässan i Göteborg, släppte och presenterade författarinnan Gunilla Lundgren den tvåspråkiga boken *ofi Z-4515/Sofia Z-4515*, skriven på romanés och svenska. Under ett seminarium berättade hon lite om boken.*

Boken handlar om Sofia Taikons liv, en ung polsk flicka av romskt ursprung som fördes bort till Auschwitz som barn tillsammans med sin familj. I boken berättas bland annat om hennes unga liv och om romers situation under andra världskrigets förintelse, samt om hennes liv i Sverige tillsammans med sin man Janko Taikon.

– Sofia var en glad och generös kvinna som tyckte om att laga mat och hade det alltid glatt omkring sig, berättar Gunilla Lundgren, som känt Sofia i många år. Jag har sett de tatuerade siffrorna på hennes arm, men när jag talade om dem ville hon inte gärna fortsätta.

Gunilla har aldrig jobbat så länge på en bok.

– Jag tyckte att det var så viktigt att Sofia skulle vara med i allt. Som att hon inte skulle känna att nu har någon berättat om henne. Utan att det skulle vara hon

själv som berätta. Och eftersom hon inte kunde berätta så mycket åt gången så tog det så här lång tid. Varje gång jag hade skrivit ned något så läste jag det för henne och då orkade hon inte berätta mer den gången, då fick vi dricka kaffe och prata om andra roliga saker, berättar Gunilla.

Sofia berättade inte så mycket för sitt eget barn om det som hände i de olika koncentrationslägren hon varit på, men när hon fick barnbarn krävde de att hon skulle berätta sin historia. Det var tillsammans med barnbarnen som Gunilla började intervjua och dokumentera Sofias liv under tre års tid.

– Jag gjorde många besök hemma hos Sofia, hon kunde inte berätta hela historien på en gång. Hon berättade korta episoder sedan orkade hon inte forsställa utan bli synbart rörd.

Därför tog det tid innan Sofia hade

berättat om sitt traumatiska unga liv i Auschwitz och det nya livet i Sverige.

Gunilla hade från början inte klart för sig hur hon skulle skriva boken, men kom på att hon ville göra den som ett tecknat seriealbum för unga och äldre barn samt för vuxna som inte är vana att läsa på romanés, de som annars kanske inte skulle läsa en sådan bok. Illustratören till boken är Amanda Eriksson.

På årets bokmessa berättade Gunilla i två seminarier om hur hon hade gått tillväga med att sammanställa alla fakta och leta fram allt bildmaterial. Det var viktigt att de tecknade bilderna skulle överensstämma med bland annat kläder och smycken och annat tidstypiskt. Hon visar även bilder.

Sofia kom till Sverige 1945 med de vita bussarna och hamnade i Jönköpings kristna folkhögskola som hade sommarledigt. Där fick olika flyktingar bo. Dit kom en dag en kvinna som hette Viola och såg den ensamma romska flickan. Hon tog henne med sig till skoaffären och köpte henne ett par skor, och hon fick även kapp och hatt. Tillfället måste

dokumenteras tyckte familjen och tog ett kort som nu finns med i boken om Sofia. Sedan fick Sofia följa med Viola hem till hennes familj där maken Sture och barnen Sven-Arne och Jörgen väntade. Sofia tyckte det var så trevlig och hon ville inte tillbaka till skolans sovsal. Och då fick hon stanna hos familjen ett tag.

På seminariet i Göteborg, bland publiken, sitter just sonen Sven-Arne och hör hur Gunilla berättar om hans familj i Jönköping.

Adam Szoppe, från Romskt Kulturcentrum i Stockholm, sitter med Gunilla bakom podiet. Han berättar för publiken om sin upplevelse då han under en studieresa tillsammans med Romskt Ungdomsförbund och É Romani Glinda besökte Auschwitz-Birkenau i Polen.

Där skulle ungdomarna bättre få reda på vad som hade hänt romer och andra som hade suttit i lägren. Ungdomarna ville se det som hade berättats för dem av sina äldre släktingar.

Under rundvisningen berättar Adam att guiden inte visste att det var romska ungdomar han visade runt när han i huvudsak berättade om judar och polackers förintelse. Adam berättar för honom att de är romer från Sverige och att de vill höra om romernas historia och öden.

– Guiden inte hade tänkt visa romernas museum för oss, museet låg inte på den ordinarie turen, berättar Adam. Senare visade han oss ruinerna där den romska förläggningen hade legat och museet.

– När vi kommer in i museet ser jag en massa namn på en vägg. Jag visste att i min morfars släkt hade många mist livet i koncentrationslägren, men räknade inte med att få se deras namn där. När jag står där ser dem. Det var läskigt och det som var ännu mer läskigt var att han inte hade tänkt ta oss dit om vi inte hade bett om det, säger Adam.

Gunilla Lundgren är barnboksförfattarinna. I boken om Sofia beskriver hon Sofias liv under tiden hon satt i koncentrationslägret och hennes tid som vuxen

på ett fint sätt, utan att ha med skrämmande texter och bilder. Detta för att barn och ungdomar inte ska skrämmas då det läser boken om Sofia. Det är en utmärkt bok för skolungdomar och den kommer med stor säkerhet att användas i alla romska hemspråksundervisningar och spridas runt om i Europa till romer, eftersom den är skriven på både svenska och romanés.

Sofia Z-4515 är lättläst och illustrationerna, gjorda av Amanda Eriksson, är verkligen beskrivande och igenkännande då man bland annat känner igen sättet att klä sig på.

Boken presenterades för andra gången i Forum för Levande historias lokaler i gamla stan i oktober, då ett sjuttiotal åhörare fick höra Sofias man Janko Taikon berätta hur han hade upplevt livet tillsammans med sin Sofia. Dit kom även David Gaunt, professor och historiker på Södertörns Högskola i Huddinge. Han berättade om de

olika förintelselägren. Lars Demetri, en av översättarna till Sofia Z-4515, berättade om arbetet med översättningen till romanés. Inbjuden gäst var Axel Molin, en av plutoncheferna som körde de vita bussarna till ett brinnande Tyskland för att hämta krigsdrabbade fångar ur olika koncentrationsläger för vidare transport till Sverige. ERG kommer i nästa nummer att berätta mer om de vita bussarna.

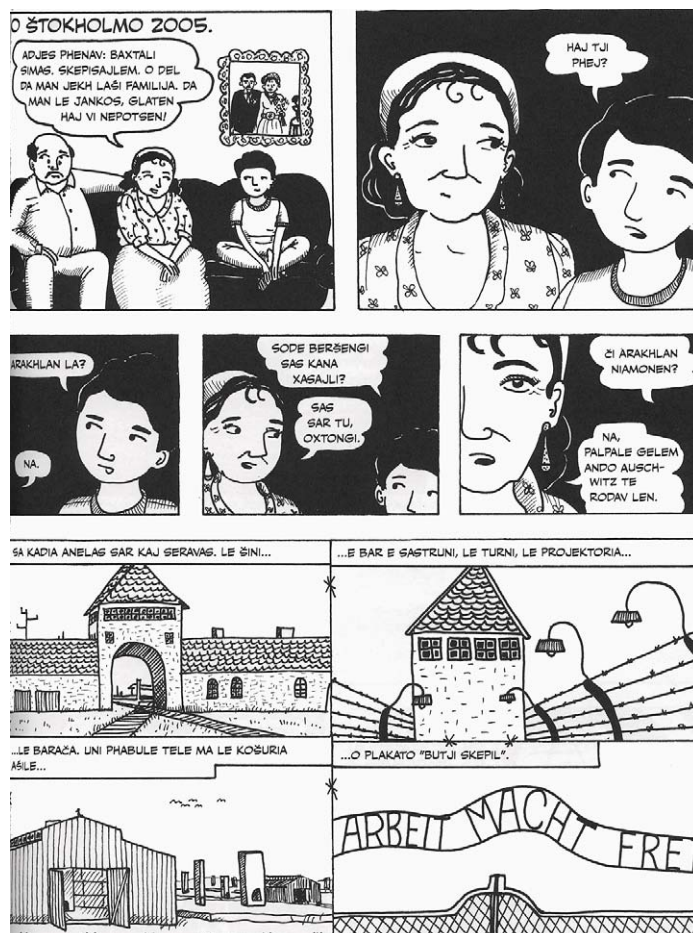
Boken ges ut av Podium och Bokförlaget Tranan. Kulturrådet, Forum för levande historia,



Violas son Sven-Arne som var barn när Sofia bodde hemma hos hans familj.

Integrationsverket och Stiftelsen Solkatten m.fl. har bidragit ekonomiskt till utgivningen. Boken har vuxit fram i nära samarbete med Sofia Taikon och hennes familj. Sofia Taikon avled i år, strax innan boken han tryckas.

En sida ur den romska delen av boken ofi Z-4515/Sofia Z-4515 av Gunilla Lundgren.





Milena Hübschmannová talar under intoleranskonferensen i Stockholm 2001.

Till minne av Milena

Milena Hübschmannová från Tjeckien, var en förkämpe för den romska kulturen och det romska språket. Hon omkom i september i en bilolycka i Sydafrika. Hennes bortgång är en förlust för oss alla.

Text: Gunilla Lundgren

Milena blev 72 år. Sitt starka engagemang för demokrati, rättvisa och kultur fick hon från sin familj. Båda hennes föräldrar fängslades av Gestapo under den tyska ockupationen under andra världskriget.

Redan som barn var Milena intresserad av Indien. Hon var 14 år när hon började lära sig bengaliska, och som femtonåring studerade hon både hindi och urdu. I tjugooårsåldern upptäckte hon släktskapen mellan romani och de indiska språk hon behärskade. Hon ville lära sig mer och besökte därför romska kvarter och byar i dåvarande Tjeckoslovakien. Där fick hon många vänner och hon lärde sig romani.

Senare i sitt liv blev hon själv en omtyckt lärare i romanés. Med både fasthet och mjukhet stödde och inspirerade hon hundratals studenter. Hon var språklärare mellan 1975 - 1991, därefter föreläste hon i romska studier vid universitetet i Prag. Från hennes kurser kommer nu

en ny generation utbildade, självmedvetna romer.

Men Milena var inte bara lärare och forskare. Trots att hon motarbetades av den tjeckoslovakiska regimen protesterade hon mot de svåra förhållanden de flesta av hennes romska vänner och elever levde under.

Tack vare Milena Hübschmannová och hennes romska samarbetspartners utkom den första ordlistan på romanés/tjeckiska i dåvarande Tjeckoslovakien.

Milena uppmuntrade ständigt sina romska vänner att skriva. En av dem är Tera Fabianová, en nu väletablerad och känd poet. En annan romsk poet, Margita Reiznerová, berättar hur Milena stödde henne:

– Hon sa att jag skulle vara stolt över mig själv och mitt folk. Hon knuffade mig framåt. Jämt sa hon: "Kära du, du kan, men du måste arbeta hårdare om du

vill komma fram. Det är bara tålamod och hårt arbete som gäller."

År 1999 utkom en storartad bok av Ilona Lacková från Slovakien: Narodila jsem se pod st'astnou hvezdou. Ilona Lackova berättade sin livshistoria på romanés för Milena som bandade, redigerade och sammanställde berättelsen till en bok. Denna bok finns översatt till engelska, franska och ungerska. Det är en bok jag verkligen rekommenderar och jag hoppas att den kommer att översättas till svenska!

Fem år tidigare, år 1994, grundade Milena Hübschmannová en tvåspråkig kulturtidskrift: Romano Dzaniben (Romsk kunskap). Hennes essäer och artiklar om romsk kultur och språk

Publicerades i tidskrifter och böcker i många länder.

För mig har Milena varit en inspiratör och ett stöd. Vi träffades och samarbetade under många år. Nu när hon gått bort så hastigt sörjs hon över hela världen. Jana Horvathova, chef för det romska museet i Brno skriver om henne i tidningen Lidove noviny:

– Som en högt bildad och framförallt vis kvinna, visste hon att bara de människor som är medvetna om sitt eget värde kan leva tillfredställda.

Det svenska sveket

Ingrid Schiöler arbetar för Röda Korset och har varit engagerad i romernas problem i snart trettio år. Sedan kriget i Balkan startade har Ingrid träffat de flesta asylsökande familjer som vistats i Sverige och hon har alltsedan dess arbetat för att hjälpa asylsökande romer att få uppehållstillstånd i Sverige.

Foto: Per Wahlberg /GP

Miljöpartiets språkrör, Peter Eriksson, sade nyligen att det var fritt fram för gömda flyktingar att komma fram.

– Det lät som om överenskommelsen inte var särskilt genomtänkt. Till de familjer jag har träffat efter den nya överenskommelsen har jag sagt, gör inte det, det finns inga förändringar på väg.

Familjen Rasidova, med den psykotiska Sabina, skickades till Makedonien på morgonen innan överenskommelsen tillkännagavs.

– Familjen Rasidova var för all del inte gömda utan var ett så kallat ärende som hade en ny ansökan på gång, men inte ens det svaret väntade man på inför utlämningen, som ville man bli av med problemet innan de fick nya möjligheter.

Teveprogrammet Uppdrag Granskning gjorde ett reportage för att se vad som hänt familjen och hur de överhuvudtaget klarar sig med den apatiskt sjuka flickan Sabina. Det var en grym verklighet som serverades tittarna i programmet. Familjen bor numera under en lastbil och vintern är på väg. Sabinas 12-årige bror Imir, som var i direktsändning på telefon, är djupt deprimerad och självmordsbenägen.

– Det verkar som polis och socialtjänst har samverkat, vilket är ganska otäckt. Vi försökte stoppa det hela genom att säga att nu fattas det en överenskommelse, man ska ju inte verkställa. Då säger polisen att nu är det vi som äger frågan och det är inte vi som har gjort överenskommelsen, så det var riktigt nonchalant. Mannen på socialen i Uddevalla var med i poliseskortan och det är fult gjort. Han har bland annat varit i skolan där Sabinas bror Imir har gått och sagt att det är en väldigt dyr familj det här, hoppas att de

snart åker ut. I ett annat fall så är det en socialtjänsteman som har sagt att de är äckliga och att de var romer.

Flickan har varit hemma och bara legat hela sommaren sedan hon blev utskriven och är nu psykotisk. Hennes bror har varit frivilligt omhändertagen för att föräldrarna inte orkade ta hand om honom.

– Pojken blev helt chockad för han visste inte om att han skulle utvisas, men fosterföräldrarna visste, de hade köpt en väska till hans packning, men det hade de inte meddelat honom och föräldrarna. Polisen bara kommer in tidigt på morgonen och det är fruktansvärt, för man har ju gjort detta i samråd. Det hade varit bättre om de hade fått reda på att de skulle åka på morgon än att komma med den här överrumplingstaktiken tidigt på morgonen.

Polisen tog sig troligen in med en dyrk mellan fem och sex på morgonen medan alla fortfarande sov. Familjen blir panikslagen och börjar skrika, de försöker förklara att flickan är sjuk, men det bryr sig inte polisen om. Utanför stod två av kriminalvårdens fångbussar och väntade för att transportera familjen till Säve flygplats utan för Uddevalla, där ett specialchartrat propellerplan väntade på att föra familjen tillbaka till Skopje i Makedonien.

Familjen har tidigare bott i gränstrakterna till Kosovo. De och hela den by de kommer från, har varit illa angripna av bland andra albaner. Hela byn, som ligger i Tetovo kommun, är etniskt rensad, det finns inga romer kvar och alla romers hus är nerbrända vilket betyder att det inte finns något att återvända till. På flygplat-



Sabina och hennes mamma i Sverige innan de avisades.

sen blev pappan blev arresterad, men släpptes efter ett par timmars förhör. Till slut kommer fadern tillbaka och de tar en taxi till en plats sexton mil från flygplatsen där modern en gång bott som barn.

– Familjen vågade inte stanna kvar i Skopje för de hade insett att där skulle de inte över huvudtaget få någon hjälp. De tänkte att om de kommer till sådana trakter där de en gång hört hemma så kanske de skulle finna någon de kände.

Utgången för familjen är oviss och framtiden ser mörk ut. Det är ingen som tar ansvar och alla skyller på varandra.

– I det här fallet kunde de mycket väl inhibera i och med att det finns en jour på utlämningsnämnden. Det fanns ett starkt läkarintyg och det fanns en flicka som var väldigt svårt sjuk. Ändå säger de att de inte kan besluta om inhibition på så kort tid. Varför har de då en jour, det är ju det man undrar, säger Ingrid Schiöler. Hela tiden sker det utvisningar. Om man inte uppmärksammar detta, kan det pågå obemärkt ganska länge. Många kyrkor har begärt att det ska vara ett omedelbart stopp när det gäller att avvisa barnfamiljer och att de apatiska barnfamiljerna generellt ska ha amnesti. Detta är ett tydligt krav från både ärkebiskopar och biskopar. Jag tror att det är så det måste gå till, att man ställer så starka krav. Man kan inte fortsätta att bete sig som man gör. Det är höggradigt inhumant att utvisa svårt sjuka människor till misär.



Här röstar man i valet i Göteborg.

Valet som blev två

Efter många om och men kunde valet till European Roma and Travelers Forum genomföras både i Göteborg den 26 oktober i år och i Stockholm den 28 oktober. Istället för en delegat och tre suppleanter är nu två delegater och sex suppleanter valda. Vad Strasbourg har att säga om det lär vi snart få veta.

19 romska föreningar samlades i Göteborg för att nominera och välja en delegat och tre suppleanter som under en fyraårsperiod ska representera Sveriges romer i European Roma and Travelers Forum, ERTF, i Strasbourg.

Som delegat valdes Lars Demitri, vice ordförande i Romernas Riksförbund, förste suppleant blev Sima Millon, RAG, andre suppleant Stefano Kusikov, ordförande i Romernas Riksförbund, och tredje suppleant blev Keith Palmroth, Roma Study Institute.

Teamet kommer att ha ett rullande ordförandeskap under dessa fyra år, allt för att det ska finnas en rättvis chans att på närmare håll delta i mötena. Veckan efter valet sammanfattar valförrättarna valet i en rapport som överlämnas till bland andra, Electoral Review Commission som har till uppgift att granska valresultatet och att man har följt ERTF:s regler. Electoral Review Commission består av opartiska organisationer från OSCE,

Europarådet, European Parlament och ERTF:s legala råd.

Att valet slutfördes i Göteborg har flera orsaker, dels för att de tre ursprungliga riksförbundens inte kunde komma överens, trots att de hade påtagit sig uppgiften att sköta om valet, dels för att Stefan Palison, Lenon Ciuroin, Dimitri Florin, Einar Criten och Ronny Magnusson, startade det Romska presidiet i Sverige, RNPS, och ansökte om att få hålla i valet. De fick ja från Strasbourg då ingen annan hade hört av sig.

Bakgrunden är denna. För mindre än ett år sedan meddelade Justitiedepartementet, efter att ha deltagit i ett samrådsmöte i Finland, att ERTF har blivit accepterade av Europarådet. Romer skulle äntligen få göra sina röster hörda i frågor som rör dem själva i Europa. De meddelade även att avtalet skulle ratificeras i december 2004, vilket betydde att Europas romer nu skulle gå till val och att det var bråttom.

Under ett samtal med Justitiedepartementet erbjuds Romska Kulturcentrum i Stockholm att ombestyr valet att ta fram en delegat och tre suppleanter med ett finansiellt stöd av 100 000 kronor. Det var dock inget uppdrag från regeringen knutet till pengarna.

Birger Rosengren, som sitter i styrelsen på RKC, menade då att det låg mer på landets riksförbund att arrangera valet. I samråd med RKC:s dåvarande ordförande accepterade Justitiedepartementet detta förslag. Birger Rosengren åtog att sammankalla de tre riksförbunden Resande Romanos Riksförbund, Roma International och Romernas Riksförbund som i sin tur skulle informera sina medlemsföreningar och be dem nominera personer inför valet. Valberedning upprättades och regionala informationsmöten skulle hållas för de uppdelade 100 000 kronorna.

Det tre riksförbunden höll sina regionala möten, men de ansökte aldrig om att få arrangera valet till Strasbourg.

Hur som helst när RNPS är i Strasbourg får de höra att ingen organisation från Sverige har registrerat sig eller tagit på sig ansvaret att ta hand om valet, vilket är en av de grundläggande förutsättningarna för att få delta i ERTF. En dialog uppstår emellan och de får hem och erbjuder sig att organisera valet i Sverige. Strasbourg välkomnar föreningen att vara den som ska se till att valet kommer tillstånd. Därmed är RNPS anmäld som den officiella organisation som sammankallar till valet, och Strasbourg ber dem samtidigt att skynda på, för tiden är knapp. Valet skulle vara klart senast den 15 oktober 2005.

Leon Ciur försöker få med sig riksförbunden att samlas till ett val den 18 oktober, men det är för kort varsel och många kan inte delta. Därför bestäms ett senare datum för valet.

Resande Romanos Riksförbund och Roma International tycker dock att Leon

*Här röstar man i
valet i Stockholm.*

har tagit saken i egna händer och vill ogiltigförklara det kommande valet i Göteborg. De tar även in Romernas Riksförbund, fd Nordiska Zigenarrådet med Stefan Palison som ordförande. Han har nu lämnat presidiet. Nu e-postar dessa tre förbund runt att det är de som ska hålla i valet, att det är de som har det officiella uppdraget från Justitiedepartementet. De bestämmer en tid för ännu ett val, men nu i RKC:s lokaler i Stockholm två dagar efter valet i Göteborg.

Den 28 oktober samlas sålunda ett antal föreningsordförande för att gå till val i Stockholm. Där röstades det fram ytterligare en delegat och tre suppleanter som ska representera Sverige i Strasbourg. Vald till delegat i Stockholm blev Stefan Palison, ordförande i Romernas riksförbund, före detta Nordiska zigenarrådet, suppleanterna blev Birger Rosengren, ordförande i Resande Romano Riksförbund, Rosita Grönfors, ordförande i Romska Kvinnors

Riksförbund, och Erland Kaldaras ordförande i Ungdomsförbundet RUF.

Även här meddelades att det skulle vara ett rullande ordförandeskap, men till skillnad från Göteborgsvalet uteslöts kvinnor och ungdomar från posten som ledamot. De kunde endast väljas som suppleanter.

Även denna valkommitté kommer att sammanfatta valresultatet och sända ner till Strasbourg tillsammans med en protestlista som upprättats av olika före-

ningsmedlemmar i syfte att ogiltigförklara valet i Göteborg.

Vilket, om något, av dessa två val som kommer att godkännas och registreras av Electoral Review Commission vet vi inte i skrivande stund. Kanske kommer det besked under november månad då kommissionen har samlat in alla registreringar. Sedan är det dags för det slutliga valet i Strasbourg då man eventuellt byter ut interimstyrelsen i ERTF. Det valet ska vara klart i december 2005.



Bakro

En originalserie av Ulf Lundkvist och Bengt O Björklund.



Lars Ohly lyssnar intresserat till samtalet om uppbyggnaden av förskolan Romano Ilo.

Lars Ohly på romskt dagis

É Romani Glinda besökte den romska förskolan Ilo i Gårdsten Göteborg, tillsammans med Vänsterpartiets Lars Ohly. Föreningen Ilo hade skickat ut informationen om Romano Ilos verksamhet till många olika ställen och då bland andra till Vänsterpartiet som blev intresserad av verksamheten.

I samband med ett besök på ett spansktalande äldreboende i Göteborg passade Lars Ohly på att besöka den kooperativa förskolan Romano Ilo.

– Vi arbetar med nationella minoritetsfrågor i riksdagen och har just haft ett projekt i riksdagsgruppen där vi just har arbetat med den romska minoriteten. För mig och vår riksdagsgrupp har de romska frågorna en stor aktualitet just nu, säger Vänsterpartiets ordförande Lars Ohly vid det rundabordsamtal som uppstod inne på dagiset.

När kvinnorna i föreningen Romano Ilo ville vidareutbilda sig upptäckte de att det inte fanns några förskoleplatser för deras barn. Då föddes tanken på att öppna ett eget dagis för romska barn i området runt Gårdsten utanför Göteborg. Kvinnorna samlades för att diskutera möjligheterna och bildade en egen förening som nu heter Romano Ilo och betyder romskt hjärta.

Ett projekt startades där 14 romska kvinnor utbildas till barnskötare på en folkhögskola. Samtliga godkändes och fick behörighet. Under tiden hade kvinnorna tillsammans med Yvonne Palm, andre vice ordförande i stadsdelsnämnden i Gunnared för Vänsterpartiets och styrelseledamot i föreningen Romano Ilo, uppvakttat kommunen, stadsdelsförvaltningen och arbetsförmedlingen. Där möttes de av motstånd och misstro.

Yvonne Palm berättar att hon och de romska tjejerna alltid gick tillsammans då de till exempel skulle träffa arbetsförmedlingen eller socialchefen i Gunnared. Det blev samtidigt en lärdom i samhällsskenskap och demokrati. Tjejerna har även besökt riksdagen.

– Det var många som var emot projektet. Vi möttes av motstånd både i vår förvaltning och från Arbetsförmedlingen, som vägrade att gå med, med argument som att detta är en utbildning som inte är

eller har kommunalt eller statligt ansvar eftersom utbildningen är på en sådan grundnivå. Chefen för Arbetsförmedlingen ville att vi skulle ha jobbgarantier för att de skulle kunna stötta i utbildningen och det fanns ju ingen som kunde göra det, så visst har det funnits många hinder när ingen har velat ta ansvar. När vi gick till kommunen sa de att det inte är vårt bord. Det var ingen som ville tro och satsa på att projektet

skulle bli bra, utan man sa att vi tror inte på detta, ni kommer inte att få jobb efter studierna.

Det gick ju vägen för flickorna och deras projekt, men det borde inte behöva få gå till så här, varken för romer eller för andra grupper som skulle vilja göra något liknande. Det gäller dock att inte misströsta när man stöter på motstånd utan att våga driva frågan.

Dagis Ilo får kommunala barnpengar för barnen och det räcker just nu för att driva dagiset. Kvinnorna som arbetar där är även med i en förening som heter Vän till vän och som drevs av bosnier. Det var där de första gången träffade Yvonne Palm.

– För henne berättade vi om vår idé om ett romskt dagis som hon tyckte var en god idé. Yvonne har sedan dess varit vår mentor och varit med att ta kontakt med myndigheterna för att övertyga dem om vikten av ett dagis av den här typen. Vi känner att vi har nått våra mål, först med att vi utbildade oss själva och sedan med att vi startat ett fungerande dagis. Romska kvinnor har inte haft möjlighet att gå ut i samhället och arbeta på den offentliga arbetsmarknaden, men här kan vi visa att även romska kvinnor kan arbeta och har kommit ganska långt på vägen, säger ordförande och föreståndaren Salli Resblom.

De andra kvinnorna som gick kursen arbetar numera på andra förskolor både i

Göteborg och i Angered, ett tydligt exempel på att en utbildning som riktade sig till kvinnorna här i Gårdsten, har lett till att människor har fått arbete i övriga delar av Göteborg.

– När man har ett projekt med fjorton deltagare och samtliga får jobb så kan man väl säga att man har lyckats, säger Yvonne Palm.

Salli Resblom berättar att i början var det många fler romska barn som var inskrivna på dagiset, men de har gått vidare till skolan.

– I januari 2001 startade vi dagiset och nu är vi tre romska kvinnor med barnskötarutbildning som arbetar här. Det har varit en lång process och vi tjejer har stöttat varandra i arbetet och framtagningen av dagiset, men nu är vi här. Vi tar emot barn från ett års ålder och fram till att de börjar i den vanliga skolan.

Den ursprungliga tanken var ett dagis för romska barn, men det kom inte tillräckligt många romska barn. Senare blev förskolan likt många andra svenska dagis, ett dagis för barn med olika etniska bakgrunder.

– Vi gick ut med information till alla romer i grannområdena om att vi skulle öppna ett dagis för romska barn och att de var välkomna att skriva in barnen hos oss. Många familjer kom för att se på verksamheten, men av någon anledning skrev de inte in sina barn, säger Valentina Sarov Sarkevitz.

Av någon anledning föredrar de en så kallad svensk förskola.

– Men vi tror på det här arbetet. Så som samhället ser ut idag, oavsett om man är rom eller inte, måste man någon gång som förälder gå ut i arbetslivet eller sätta sig på skolbänken igen. Då behövs det ett romskt dagis. Jag vet att behovet kommer och då är vi förberedda. Vi hoppas att familjerna ska skriva in sina barn till nästa år för då går en ny regel i kraft, nämligen att alla familjer har rätt att ha sitt barn på dagis i minst tre timmar om dagen. Vi vet att det är viktigt för barnen

att i tidig ålder få en social kontakt med andra barn. Här på dagiset talar vi romanés med de romska barnen när vi sitter ensamma med dem så att de andra barnen inte ska känna sig utanför. Det är ett sätt att hålla språket levande.

Just nu finns det femton barn på förskolan Ilo, tre av dem är romer.

– Vi tycker det är roligt med ett mångkulturellt arbete och det känns viktigt för oss, men nästa år kommer fler familjer söka plats hos oss och då kommer romska barn ha företräde, säger Valentina.

Det finns en kö på 27 arbetslösa kvinnor som hört talas om den utbildningen som ledde fram till arbetet på Ilo. Dessa kvinnor vill att det ska finnas nya utbildningsmöjligheter.

– Men vi har inte kunnat göra det fast bedömningen är att dessa 27 kvinnorna skulle få ett arbete i Gunnared och då komma ifrån försörjningsstödet, men tyvärr, säger Yvonne Palm.

Lars Ohly ser bekymrad ut och säger

att han inte riktigt förstår detta.

– Bara för att ni inte kan få nya projekt pengar måste det väl finnas någon annan utbildningsanordnare som kan ordna det här eftersom kommunen har ett behov. Behovet av förskoleplatser ökar ju och att det kommer att behövas mer personal.

– Just den här typen av utbildning är ett udda alternativ och det krävs att någon förstår hur man gör, det gör varken stat eller kommun. Vi har fått pengar till utbildningen från Svenska ESF-Rådet, Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige, och det kan man inte få två gånger, därför har vi inte kunnat starta någon mer utbildning.

Idén om ett romskt dagis har spridit sig till Malmö där Internationella musikföreningen med familjen Caldaras i spetsen har för avsikt att starta ett liknande projekt.

– Familjen är välkommen på studiebesök för vi vill gärna dela med oss av våra erfarenheter, säger Salli.



Sally Resblom, Valentina Sarkevitz och Åsa Palm.



Den gamla kvinnan är barnens farmor, som har uppehållstillstånd i Sverige. Sedat, med den vita tröjan, är djupt apatisk och även de andra barnen mår mycket dåligt.

Romer från Balkan - chanslösa i asylprocessen

Efter många års arbete med flyktingar och minoriteter har Ingrid Schiöler sett hur allt fler romska familjer som flytt hit till vårt demokratiska Sverige, undan krig, övergrepp och förföljelse tvingas att återvända till de platser, där allting började eller till ett soptippsgetto eller misärsläger, som inte borde finnas någonstans i världen och definitivt inte i Europa år 2005.

Text: Ingrid Schiöler

En familj som drabbats av ett sådant öde är familjen Limoni från Kosovo. Deras historia är sorglig. Lika sorglig som så många andra romers. Under åren 1999 och 2000 förföljdes romerna i allt högre grad i deras hemtrakt, och mamma Limoni, som hade svåra hjärtproblem, lyckades fly tillsammans med de tre minsta barnen över gränsen till Serbien, där hon kunde få hjälp med att skaffa lite medicin. Hennes man och de tre äldsta barnen, som färdades i en annan bil, lyckades inte ta sig över gränsen. De blev kvar i Kosovo, och där fortsatte förföljelsen. Familjens äldsta dotter kidnappades och fördes bort och hon har därefter inte hörts av. Ingen vet vart hon fördes.

Mamma Limoni och de tre mindre bar-

nen kunde så småningom fly till Sverige, där barnens farmor och farbror bodde sedan många år. Mamma Limonis hjärtbesvär hade ökat i omfattning, de mediciner hon fått i Serbien hade inte haft någon effekt.

Direkt när de sökte om asyl i september 2001 så lades hon akut in på sjukhus. Barnen fick åka till sin farmor och bo hos henne.

I mamma Limonis läkarjournaler står det om hur allvarligt sjuk hon var. Men med effektivare mediciner blev hon mycket bättre, och den eventuella hjärttransplantation som omnämns i sjukhusjournalerna behövde aldrig genomföras.

Så småningom lyckades även pappa Limoni och de två stora pojkarna, Senad

och Samir fly till Sverige, drygt ett år senare. Pappa Limoni var även han svårt sjuk, påverkad av de traumatiska upplevelser han varit med om och drabbad av tuberkulos. Pojkarna som då var 15 och 14 år led också av vad de tvingats uppleva och mådde redan vid ankomsten till Sverige mycket dåligt. De tänkte ständigt på sin storasyster, som försvann under mystiska omständigheter, och som de saknade mycket.

Men här i Sverige gick det ändå bra för syskonen Limoni. De äldre fick börja i skolan, något som de tyckte mycket om. Den första tiden var de mycket rädda, de hade varit med om så mycket hemska saker och visste inte att vuxna människor kunde vara så snälla som de är, här i Sverige.

Ären går, familjen får avslag på sin asylansökan från Migrationsverket, som menar att de inte har tillräckligt starka skäl för att kalla sig förföljda. Romer från Kosovo anses av Migrationsverket kunna leva någon annanstans än i Kosovo, t.ex. i Serbien. Även Utlänningsnämnden har samma uppfattning och så småningom finns ett avviseringsbeslut, som överlämnas till polisen. Hela familjen Limoni skall lämna Sverige säger Utlänningsnämnden i sitt beslut i mars 2005.

Men 9-åriga Sedat mår nu psykiskt väldigt dåligt. Han finns med i den nationella kartläggning som utförs, som skall identifiera apatiska flyktingbarn. Han blir efter hand alltmer apatisk, och säger att han inte orkar leva längre. Han pratar nästan inte alls, och sitter ihopkrupen med tårar i ögonen nästan jämt. Vad har han för liv att vänta i Serbien?

En tidig morgon, den 31:e maj kom poliserna och hämtade familjen Limoni. Man hade chartrat ett plan för att kunna flyga dem till Belgrad, Serbiens huvudstad.

Men den morgonen, liksom så många andra mornar var inte den 17-åriga sonen Senad hemma. Hans oro över att tvingas tillbaka till förföljelse och hot om att

dödas hade skrämt honom så mycket, att han ofta var borta på nätterna. Han hade också helt nyligen legat inlagd på den barnpsykiatriska kliniken efter ett allvarligt självmordsförsök.

Poliserna tog alla i familjen Limoni med sig, men bestämde att mamma Limoni skulle få stanna eftersom Senad inte var hemma.

Resten av familjen, t.o.m. lilla Sunita, som då bara var 1,5 år, tvingades iväg från Sverige, utan sin mamma. Inte ens sin napp fick hon med sig!

När pappa Limoni och de fem barnen kom fram till Belgrad hade de ingenstans att ta vägen. Till slut hittade de en person som hjälpte dem och körde dem till en plats som de kände till. Det var Bujanovac, där det åtminstone tidigare funnits ett läger för romska flyktingar från Kosovo. De sökte sig dit, men kunde inte få någon plats i lägret, det var fullt. Dessutom hade en stor del av lägret brunnit.

Men till slut var det en romsk familj som förbarmade sig över Limonis, eftersom de såg ut att vara i så dåligt skick allihop, och särskilt Senad, som var djupt apatisk.

Limonis fick låna ett litet rum där de kunde sova på golvet. Det var i detta "misärläger" som jag träffade dem ungefär en vecka efter att de hade kommit dit.

Tillsammans med TV4 besökte jag familjen i misären. Sedat låg helt apatisk på madrassen med ryggen mot omvärlden. Det gick inte att få någon kontakt med honom. Inte ens de surrande flugorna som hela tiden satte sig på hans ögon kunde framkalla någon reaktion! Och någon läkare fanns inte att få tag i. Det var frost på nätterna, fastän det redan blivit juni, men någon uppvärmning av det lilla rummet var inte möjlig.

De följande dagarna under min vistelse i lägret försökte vi få kontakt med olika myndigheter för att undersöka om det fanns någon hjälp att få för familjen Limoni. Men eftersom de varit på flykt i Sverige så länge, verkade ingen vilja

befatta sig med dem. Alla undrade bara varför de varit så dumma att de återvände till ett flyktingläger i södra Serbien när de hade varit så länge i Sverige. Man hade svårt att förstå att denna mycket sjuka familj inte hade fått någon hjälp eller vård i Sverige, särskilt Sedat som var sjuk och apatisk borde väl ha fått det?

Lilla Sunita fick tillbaka sin napp, men hon kan inte fatta varför hon tvingades lämna Sverige och sin mamma och 6-åriga Sultijana har gråtit sig igenom dagar och nätter och längtar efter "sitt land". Det är Sverige. Hon har vuxit upp i Sverige och bott där i i fyra år. "Varför", säger hon, "får inte jag bo i lägenhet och gå i skolan? Har jag inte samma värde som andra barn? Är det för att jag är rom, som jag måste bo så här?" Dessa och andra frågor, som denna sexåriga flicka kastar fram gör mig svarslös. För visst är det så. Det är för att hon är rom, som inte ens de mest grundläggande mänskliga rättigheterna gäller för henne och hennes syskon. Att få ha drägliga förhållanden, tak över huvudet och lite mat att stoppa i sig, att få gå i skolan och få uppleva att även romer är människor och inte sämre än herrelösa hundar, det är vad de begär!

Vilken dag skall omvärlden inse att det inte går att behandla romerna på flykt på det här sättet? Och varför, frågar jag mig, varför får inte romerna från Kosovo asyl i Sverige? Är deras upplevelser av förföljelse, våld och diskriminering inget man behöver ta hänsyn till? Eller kan dessa hemskheter få pågå år efter år bara för att den allmänna uppfattningen är att romer har en annan tolerans mot förföljelse, de har ju alltid varit förföljda och tvingats iväg från plats till plats. "Kanske är det vad de i själva verket vill" kan ibland slinka ut som en förflugen kommentar från någon svensk myndighetsperson. Om familjen Limoni fick en plats att leva på här i Sverige, skulle barnen i familjen få gå i skolan. Några av dem skulle kanske ta studenten. De skulle få chansen att skaffa sig jobb och de skulle definitivt slippa ifrån de vedervärdiga förhållandena i lägret de tvingas leva i. Deras chans till att få ett människovärde finns här i Sverige. Det var här de startade sitt nya liv efter flykten undan förföljelse. Familjen Limoni kan inte återvända till sin hemtrakt i Kosovo. Där är det fortfarande alltför farligt för dem och i Bujanovac kan de inte fortsätta att leva utan en dräglig bostad, skolgång eller ens mat för dagen.



Pappa Limoni, som är sjuk och Samir, 16 år, som är döv på ena örat, men som väntade på en operation för att kunna höra igen, innan de skickades iväg.



*Alla de med-
verkande på
stödkonserter.*

Stödkoncert för romer i Kosovo

För andra gången arrangerar romer i Sverige en välgörenhetskoncert för nödställda romer. Riksförbundet Roma International, Centrum mot rasism, FN, antidiskrimineringsbyrån Roma och Internationella romska och resandes kvinnoforum stod för konserten i Stockholm. Den här gången samlade man in pengar till romska barn i Kosovo.

Medlemmar i Roma International hade sett ett teveprogram om romer som bodde på en förgiftad industrisoptipp i Mitrovica. Nu är soptippen en uppsamlingsplats för etniskt fördrivna romer från Kosovo som lever där som flyktingar. De

lever där i stor misär med risk för sina liv. Industrin som låg i närheten har dumpat blyhaltigt industriavfall på tippen och förgiftat den. När det regnar, forsar vattnet in i lägret och barn och vuxna har blivit blyförgiftade. Blyförgiftningen leder

till nervskador, människorna får svårt att tala och blindhet lär förekomma i lägret.

Flyktinglägret skulle vara en tillfällig lösning, enligt FN, tills man funnit en bättre plats att förlägga flyktingarna på. Men någon lösning har inte kommit på de sex år romerna har tvingats bo kvar. Romerna är före detta jugoslaver, flyktingar i ett land som en gång tillhörde Jugoslavien, innan kriget.

– Romer från Kosovo är de romer som har drabbats värst då de är flyktingar i



Seja Lindgren tillsammans med Dimitri Florin.



Sångaren Kejo Åkerlund.



Sångaren Tenho Åkerlund.

sitt eget land. De har blivit berövade på allt de ägde och hade, som jobb och egendom. De behandlas som ett botten-skikt. Som flyktingar har de inte heller några identitetshandlingar och kan därför inte få vård för de krämpor de ådragit sig på den blyförgiftade soptippen. Ingen har reagerat, men med den här manifestationen hoppas vi på att det ska bli en bättring och vi är glada att UNHCR har sänt sin representant till välgörenhetskonserten. Då tycker jag att vi har uppnått syftet med konserten, nämligen att problemet på tippen har blivit uppmärksammat, säger Dimitri Florin.

De insamlade pengarna ska gå till vaccinationer, mediciner, skolböcker och framför allt till en bättre vattenförsörjning.

– Vi hoppas att fler romska organisationer följer i våra fotspår och därmed vill vi överlämna stafettpinne till dem.

Artister från olika håll kom till Stockholm för att medverka i välgörenhetskonserten "Rätt till ett liv". Så även teaterartisten och sångerskan Seja Lindgren som tillsammans med Dimitri Florin var kvällens konferenciärer i den första avdelningen. De inledde kvällen med att tillsammans sjunga två melodier. De presenterade även kvällens första gäst, sångaren Kejo Åkerlund. Han sjöng sina andliga sånger i en modern och rytmisk tappning. Kejo har producerat ett antal Cd skivor.

Kvällen andra solist var Tenho Åkerlund. Han har uppträtt i Afrika i liknade sammanhang.



Dimitri Florin, Domino Kai, Seja Lindgren och Agnes Lakatos.

– Det känns väldigt självklart för mig att få vara med då man vet att man kan hjälpa barnen med de pengar vi kommer att samla in i kväll, sa Tenho.

Anette Nyström sjöng tillsammans med Kejo Åkerlund.

Därefter sjung trion Guds eldar sina religiösa sånger.

Kvartetten Nevo Janks sjöng med underbara röster.

Efter paus bytte man konferenciärer och Domino Kai och Agnes Lakatos kom upp på scenen. I andra sessionen byttes musiken ut till en mer traditionell underhållningsmusik. Domino och Agnes presenterade Birgit Ilsbäck från Finland, klädd i en eldröd klänning. Hon sjöng eldiga tangomelodier som är en passion bland finländare.

Luciano sjöng låtar av Stevie Wonder

på ett mycket övertygande sätt. Han ligger i startgroparna med en egen CD.

Dimitri Keiski sjöng sånger på både engelska och romanés. Han uppträdde som den entertainer han är.

12 000 kronor samlades in under kvällen och överlämnades till UNHCR:s representant



Birgit Ilsbäck från Finland.



Trion Guds eldar.



Kvartetten Nevo Janks.



Luciano sjöng låtar av Stevie Wonder.



Från vänster Defunia Tanmateos, Ola Johansson från Broderskapsrörelsen, Ian Hancock och statssekreterare Lis Berg.

Ursprung och holokaust

Professor Ian Hancock har byggt upp Romani Documentation Centre på universitetet i Texas där han studerar romernas språk och kultur. Av Umeå universitet har han i år fått utmärkelsen hedersdoktor. På ett seminarium nyligen, som arrangerats av Broderskapsrörelsen och Olof Palme-centret i samarbete med Romskt kulturcentrum, berättade han om romernas historia. Med på seminariet var även Lise Berg, statssekreterare på Justitiedepartementet.

– Förföljelse och diskriminering är en del av romernas historia och vi har stora problem även här i Sverige. Det är viktigt att säga att det är staten som har svarat för en stor del av diskrimineringen av romer ända in i dag, säger Lise Berg.

Att synliggöra romernas situation är, enligt henne, en viktig fråga för den svenska regeringen.

– För att motverka antiziganismen måste vi arbeta på många olika plan.

Hon menar att det krävs en effektiv lagstiftning och en stor kunskap om hur problemen ser ut och vad man faktiskt kan göra för att åstadkomma en förändring.

– I det sammanhanget är de romska organisationerna mycket viktiga. Dels för att öka kunskapen, inte bara i majoritets-samhället, utan även bland romer om vilka rättigheter de faktiskt har, säger Lise Berg.

Romernas historia

– I slutet på 1800-talet var den gängse uppfattningen att romerna härstammade från en grupp musikanter som gavs som gåva av en indisk kung till av persisk kung någon gång på 400-talet, men det är inte den sanna historien, säger Ian Hancock. De senaste 15 åren har en grupp romska forskare på nytt studerat detaljerna kring vår historia och vi har hittat en annan bild. Inte en ny bild, men vi har så att säga satt kött på benen.

Det romska folkets ursprung, som vi nu ser det, ligger i en blandning av olika indiska människor från nordvästra delen av Indien som samlades ihop till en armé för att stoppa Islams utbredning runt år 1000. Hindutrupporna förlorade mot de ghaznaviska trupperna och många romer togs till fånga. De fördes långt in i det ghaznaviska riket i nuvarande Pakistan.

Det var inte bara stridande som till-

fångatogs utan även alla som som följde med trupperna. De var förmodligen fler än de som stred. Detta är viktigt, eftersom det förklarar den kvinnliga närvaron.

De ghaznaviska trupperna blev senare besegrade av seldjokerna 1038, en annan islamisk armé. Seldjokerna tog de hinduiska fångarna och satte in dem i sin egen här och de användes för att besegra armenierna 1071.

De indiska soldaterna talade en slags lingua franca sinsemellan, en slags blandning av alla de olika dialekter som fanns i nordvästra Indien. De ghaznavitiska och seldjokiska arméernas språk var persiska. Kärnan i romani chib är alltså indiska. Utanpå denna kärnan finns ett lager av persiska. Romani chib delar även femtio procent av sitt språk med urdu, som talas i Pakistan.

Nu flyttas romerna och deras språk till Anatolien i nuvarande Turkiet och in i det bysantinska riket som var grekiskt och kristet. Förmodligen träffade de tidiga romerna kristendomen redan i Armenien. Orden för påsk, gudfader och rökelse till exempel, är armeniska ord. I detta område bodde romerna i 250 år.

Den stora utvandringen kom först när de stora ottomanska härarna börjar röra sig västerut. De tog sig längre och längre in i det bysantinska riket tills det slutligen föll 1453. De tog sig även upp på Balkan och förde på så sätt in islam i Europa.

Romerna var inte militärer vid den här tiden, utan de hade lärt sig andra yrken, till exempel metallarbete. Många ord på romanés som har med krig att göra är indiska. De har funnits där från början. Ord som har med metallarbete att göra är grekiska. De tog man förmodligen in i språket under tiden i det Bysantinska riket. Det finns cirka tre till fyra hundra grekiska ord i romanés. Det var under den här perioden romerna tog form som en etnisk grupp och även det romska språket tog sin form under denna period.

Vi vet att det största antalet romer kom upp till Europa med de ottomanska trupperna, men det fanns mindre utvandringar redan tidigare. Tre distinkta utvand-

ringar av romer skedde från Anatolien. Den första vågen tog sig längst av alla och deras dialekt är idag representerat i Finland, England och Spanien. Dessa romer tillhör samma grupp.

Den andra vågens romer hamnade i Centraleuropa med sina egna dialekter. Tredje vågen bestod av det vi idag kallar vlagromer. Fast de gick egentligen ingenstans, de hölls som slavar på Balkan i en period av slaveri som slutade så sent som 1864. Sedan kom flyttningstvågen från vad vi idag kallar Rumänien. Vlagromerna är de mest geografiskt spridda av alla romer och de är även flest till antalet.

Hela den romska populationen var aldrig på samma plats samtidigt som ett enat folk. Detta förklarar varför romerna inte har någon global identitet. Den romska populationen är utspridd över hela Europa, åtskilda av tusentals mil och århundraden. Spanska romer skiljde sig från de finska romerna för mycket länge sedan, så naturligtvis har de förändrats. Om vi ska söka efter en gemensam nämnare måste vi som romer koncentrera oss på vad vi delar, vad vi alltid haft från början. Vi måste förstå att det som skiljer oss åt är sånt som vi har plockat upp längst vägen. Men om vi inte kan vår egen historia förstår vi inte det.

Holokaust

– Holokaust var en serie handlingar, initierade av Den slutgiltiga lösningens politik. Den slutgiltiga lösningen är för mig kärnan i holokaust, det var ett direktiv för folkmord. Det fanns många utpekade grupper i nazityskland, men det fanns bara två grupper som skulle utsättas för Den slutgiltiga lösningen: Judarna och romerna. Den första dokumenterande handlingen om Den slutgiltiga lösningen av zigenarfrågan är från 1936, men i ett officiellt dokument från 1938 undertecknat av Himmler nämns den på nytt.

De händelser som ledde fram till Den slutgiltiga lösningen av zigenarfrågan var av raskaraktär. Hitler ville ha sitt herrefolk, utan inblandning av orent zigenarblod. Han ville bli av med de genetisk imperfekta, de smittade.

Redan under 1800-talet utfärdades stränga lagar mot romer. 1890 hölls en konferens om zigenaravskummet. 1899 bestämdes det att polisdistrikten skulle registrera alla romer i sitt område. Dessa uppgifter ledde fram till en bok som kom 1905. Den första delen handlar om faran med att blanda tyskar med romer och landets alla poliser råddes att använda sig av vilka medel som helst för att kontrollera romerna. Andra delen bestod av ett detaljerat register över alla romer, där bland annat deras brottsregister fanns med. Den sista delen bestod av foton. Om man ser till de 28 000 människor som är listade med brottregister, finner man att en överväldigande majoritet av brotten handlar om stöld och olagligt intrång. Stöld av mat är ett brott och blir man tagen för stöld hamnar man i brottsregistret.

På 1920-talet kom "Liv ovärdiga ett liv", en bok som förespråkade eutanasi. Boken argumenterade för att tre sorters människor definitivt borde avlivas: de som var missbildade - genom födsel eller olycka, de med ärftliga sjukdomar och de som ligger i koma. Romer föll under kategori två och kriminalitet var deras sjukdom. Det var denna tes som låg till grund för Hitlers politik gentemot romerna, att kriminalitet var något som gick i arv.

Holokaustens första massmord begicks på 250 romska barn i staden Brno i nuvarande Tjeckien. De användes som försökskaniner av nazisterna i utvecklingen av de nervgaser som senare skulle användas i koncentrationslägren.

I Nürnberg rättegångarna efter kriget kallades inte en enda rom att vittna mot nazisterna. En enda romsk man nämns i dokumenten. Han kände igen en av naziofficerarna som kommendanten i hans barack. Han låtsades att han inte kunde se så bra, bad att få komma närmare. När han kom fram till kommendanten slog han honom på käften. Han arresterades för misshandel.

Det sorgliga i den här historien är att få romer, i jämförelse med judarna, har fått någon ekonomisk ersättning för lidandet i koncentrationslägren under andra världskriget. Jag tror att om våra romer hade fått ekonomiskt ersättande för sitt lidande under holokaust hade vi inte befunnit oss i samma usla situation som vi gör idag. Det blev snarare tvärt om. I efterkrigets Tyskland gällde fortfarande de gamla lagarna. Det finns dokument som visar att romer hölls sig gömda i de tömda koncentrationslägren fram till 1947 av rädsla att bli arresterade för att de inte längre hade några dokument.

Ian Francis Hancock är en av årets hedersdoktorer vid humanistiska fakulteten på Umeå universitet. Hans författarskap, där forskning om romani och kreolspråken står i förgrunden, ligger bakom utmärkelsen.

Han föddes och växte upp i London. Hans föräldrar var romer, den ena av engelskt ursprung, den andra av centraleuropeiskt. Ian Hancock blev byggnadsarbetare och hade ingen tanke på högre utbildning. Men sedan han visat upp en samling yttranden på kreolspråket krio, rekryterades han till sin egen förväning till University of London. Han disputerade 1971 på en avhandling om krio och blev





Till vänster Gypsy legacy och ovan Raya Bielenberg.

Iagori - En festival för kropp och själ

Första helgen i september i år var det dags för den återkommande romska musikfestivalen Iagori i Oslo i Norge. Det är Natasha Bielenberg och hennes man Göran Jansen som tillsammans med Natashas mamma Raya Bielenberg för 11:e året bjudit in internationella musik- och dansgrupper som under tre dagar fyllde Kulturkyrkan med sprittande musik och sprakande scenshower.

Först på scenen stod Gypsy Legacy, ett Djangoinspirerat band med tre gitarrister, bröderna Nika och Aleco Bielenberg, samt Göran Jansen. Sjöng och dansade gjorde Natasha Bielenberg. Sjöng gjorde även Natashas brorsdotter Lulu i Miling Vikström, som stod på scen för första gången, något man inte kunde ana. Det märktes att hon kommer från en musikalisk och dansant familj.

Efter att de värmte upp publiken gjorde Natashas mamma Raya sin stora entré till publikens stora förtjusning. Hon dansade och sjöng med en sådan intensitet och inlevelse att det är svårt att tro att denna grand old lady någonsin ska lägga av. Ingen kan som hon leva sig in i sina sånger och skänka dem den där extra dimensionen av självupplevelse och ögonblicklighet.

Janka Sendrei och Kokavakeren

Lavutara är en musikgrupp som har uppträtt sedan 1997 i olika sammanhang över hela Slovakien och runt om i Europa. Kokavakeren Lavutara är en av de större romska ensemblerna som tillhör musikgruppen "Romani Lulu i". De har fått många priser för att de förvaltar och sprider romsk kultur och för traditio-

nerna vidare. Gruppens musiker är även medlemmar och aktiva i föreningen "Latcho Drom", som arbetar med kultur och utbildningsprojekt i Slovakien.

Carol Radis, violinisten i bandet, bjöd på intensiva och svettiga fraseringar av smäktande romsk musik. De började med att spela den i Sverige välkända melodin Hopcha, låten som de flesta vill dansa till. Sångduon i gruppen, Janka och



Vladimir Sendrei, fick publiken att tända till med sitt snabba tempo och sin intensiva utstrålning.

Den holländske sintigruppen Basily utgav sin första CD Antara 1991. Den blev en succé som resulterade i en räckvidd radio- och teveprogram i Holland. Detta gav dem ett namn över hela Europa. Idag spelar gruppen en viktig roll i strömmen av den så kallade romska jazzen. Gruppens repertoar består av olika romska musikgenrer, men självklart utgör den romska jazzen som ligger i kölvattnet från Django Reinhardts nyskapande tid en stor del och ungersk romsk musik. De lånar även latinska impulser i sitt musikaliska uttryck. De sista åren har de uppträtt på en rad stora jazz- och Django Reinhardt-festivaler både i Europa och Asien, samt på den stora och berömda Django Reinhardt-festivalen i Samois. 2001 blev gruppen korad till festivalens bästa grupp. Violonisten Benur Tutci Basely är ledare för bandet och förste gitarrist är Popy Basely. Benur Tutci Basely uppträder ofta med sina kusiner i den berömda Rosenberg Trio.

Med i gruppen gästspelade Tchavalo Schmitt från Frankrike. Han är brorson till Django Reinhardt och en legend i sig själv. Han räknas bland de mest framstående tolkarna av Djangojazzen i dag. Tchavalo är läromästare och en förebild för den världsberömda Birelli Lagrene. Han är även känd från filmen *Latcho Drom* och *Swing* av Tony Gatlif, där han spelar huvudrollen och har komponerat musiken. Under Iagorifestivalen i Oslo gästspelade han tillsammans med Basily för andra gången.



Ovan i mitten, den gästspelande gitarristen Tchavalo Schmitt, till vänster bandledaren och violonisten Benur Tutci Basely.

Fanfar orkester med Djambo Agusevi i ledningen kommer från Makedonien. Gruppen består av nio personer, åtta på blåsinstrument och en på trumma, tre av medlemmarna är söner till Djambo. Den yngste av dem är tolv år och har spelat trumpet i sex år. Han har spelat tillsammans med i orkestern de senaste sex månaderna.

Orkestern har en hundraårig bakgrund. Den bildades av Djambo Agusevis farfar, togs

över av hans far och nu är det han själv som leder gruppen. Trumslagaren i gruppen, Useinov Iko, har varit med från början och spelade sålunda med Djambo Agusevis farfar.

Gruppen har i huvudsak spelat på bröllop och andra familjefester, men numera är gruppen så eftertraktad att den även spelar på festivaler och då i synnerhet på romska festivaler.





*Ensemble Romans
från Ukraina.*



Fanfar orkester har deltagit i flera viktiga arrangemang i Makedonien och i utlandet. De har även varit med vid premiärer av filmen Vit katt, Svart katt av Emir Kusturica i Trieste i Italien.

– Det är inte bara romer som gillar vår musik, vi blir ofta engagerade vid olika högtider och då inte bara i Makedonien. Är det ett bröllop eller bara en fest så är det ett måste att ha vår romska brassmusik. Nu senast var vi i Izmir i Turkiet på en festival arrangerat av Chaman, berättar Dzemeal Agusevi.

Han berättar att många av makedonska

romer tidigare har bott och i Turkiet och tillhör xoraxaitska romer, romer från Orienten.

Inom loppet av tio år har gruppen "Agusevi" mottagit flera utmärkelser, bland annat "Den Gyllene trumpeteten" som bäste trumpetare vid den stora internationella Grand Prix festivalen för blåsorkestrar.

Tillsamman med vår egen Nuri Selim, som leder gruppen Svarta Safirer i Göteborg, gjorde Djambo nyligen en åttaspårig CD då Nuri besökte sin hemstad i Makedonien

Fredagens final var **Ensemble Romans från Ukraina**. Medlemmarna i gruppen tillhör den berömda "Teater Romans" som grundades 1994 i Staden Kijev, den första professionella Romateatern i Ukraina. Teater Romans konstnärlige ledare, Igor Krikunov har fått statens

Sång och dansgruppen Ilo.



stöd och bidrar till utveckling av mångkulturell kultur i Ukraina. När teatern firade 10-års jubileum fick de priset Den Gyllene Stjärnan, romernas vänskapsorden, som går till folk som bidragit till upprätthållande av romers kultur och värderingar.

Efter sångerskan Ludmila Krikunovas långsamma och känslolagda inledning stormade vackra kvinnor i läckra kläder in på scenen, dansande med sina yviga klänningar. Ensemble Romans fartfyllda och färgsprakande musik- och dansshow lämnade ingen i publiken oberörd. Kvinnor och män i utsökta dräkter spelade och dansade så scenen gungade. Efter festivalen i Oslo for gruppen hem för att arrangera en egen romsk musik- och dansfestival i staden Kiev i Ukraina.

Ensemble Ilo räknas till Rysslands främsta och mest framträdande romaorkester. Den startade för 25 år sedan i Irkutsk, men gruppen som den ser ut idag, där barn och kusiner medverkar, startade för tio år sedan.

Medlemmarna har medverkat i en rad filmer, bland andra Bertolluchis Svarta ögon. Under ledning av Nicolai Vasiliev har de turnerat i stora delar av världen med sin traditionella musik- och dansshow. Med den karismatiska sångerskan Natasha Byzylov i spetsen bjöd de på ett färgrikt och explosivt uppträdande vid den första Iagorifestivalen 1999 och i år var de alltså tillbaka på scenen i Oslo. Natscha Buzyllovias varma, fylliga, lite härligt hesa röst till ljudet av gitarr och dragspel värmde direkt upp publiken. Kännetecknande för denna sprakande scenshow är de typiskt ryska danserna, något som de arbetar med att bevara och många var de i gruppen som utmärkte sig som duktiga dansare. Gruppens artister dansade med nästan hisnande rörelser och en stor portion akrobatik som skvallrar om årtal av hårt arbete. Vasiliev Nickolai är en av den romska världens stora virtuoser i "romano vingerka", en typisk rysk stepptans.

Gruppen har spelat i nästan hela

Europa, i Los Angeles, San Francisco och i Indien. De besökte även Vietnam under ett stadsbesök med Putin i 15 dagar.

Under festivalen i Oslo

blir vi smått överraskade då ett romskt par kommer till vår husbil som står parkerad invid den gamla Jakobskyrkan där Iagori har sin årliga romska festival.

Det är Tudor Lakatos och hans kvinna från staden Sumkuta i Rumänien. Själv är han professor i romsk historia och språk och han undervisar romska barn i sin hemstad, säger han. I Norge är han gatumusikant och underhållare.

Hans repertoar sträcker sig från romsk musik, till att imitera Elvis med texter som han själv översatt till romanés.

– Det är inte alla romer som kan engelska och varför ska inte de få höra vilka fina texter Elvis hade, säger Tudor. Jag har gjort en CD som kommer till hösten och heter "Gipsy Elvis rocking rom".

I sin hemstad Šumkuta, där han undervisar romska barn i romsk historia och språk, går det två hundra romska barn i skolan och i hela samhället bor det över 1500 romer.

– Tyvärr kan jag inte försörja mig på skolarbetet, utan jag måste dryga ut kassan med sången och min fru dansar.

Tudor skulle vilja göra ett projekt nästa år tillsammans med Sveriges romer.

– För där har romerna större möjlighet och styrka att hjälpa till med att bygga upp skolorna i Rumänien. Jag är ensam i min stad om att slåss med myndigheterna för möjliga lokaler till skolverksamhet för romer.



Tudor Lakatos och hans kvinna från staden Sumkuta i Rumänien.

Just nu har vi inte tillräckligt med bord och stolar, inget vatten och inga toaletter. Barnen är fattiga och har inga kläder för att kunna gå i skolan. Jag har bett att myndigheterna ska skänka skolmaterial och möbler. Här behövs inga kontanta pengar, vi behöver möbler och läromedel.

Tudor sjunger sina Elvislåtar med stor inlevelse och med rörelser han lånat av sin idol. Han är duktig. Han ger oss en föreställning tillsammans med sin dansande fru vid sidan av husbilen. Under en paus i Iagorifestivalen spelar han framför ingången till kyrkan och gör stor succé.





*De bägge brudtärnorna
Sonja Millon, Sattu
Bollström, Ramona med
sin make Anders Melker, i
bakgrunden Anders bror
Lennart Melker och
Domino Kai.*

Bröllopp i Klara kyrka

Ramona och Anders Melker gifte sig den 24 september i Klara kyrka enligt svenska traditioner.

Det var mycket folk i kyrkan och bröllopsfesten hölls i trappan i Vällingby

med mängder av god mat som Ramona själv, med en viss hjälp av familjen, lagat.

Många vänner träffades och musiken flödade.



Romskt fyrverkeri i höstmörkret!

Romskt Kulturcentrum i Stockholm

har glädjen att presentera årets stora romska kulturevenemang:

ROMSKA KULTURDAGAR

**på Åsö Gymnasium
fredagen den 25 november**

En fest som varar under två dagar och som kommer att bjuda på musik, sång, dans, färg och fläkt. Framstående romska artister och musikergrupper deltar; bland andra ILO från Ryssland, Sare Roma från Litauen, Telal Kham från Finland, "Elvis" från Rumänien, och romska artister från Sverige, bland dem ungdomar och barn.

Beställ biljetter i god tid! Förköp: ring Adam Szoppe 070-453 33 78, eller Seppo v Lindeman 073-932 65 06, eller Kari Palmroth 0707-46 42 23, eller RKC 08-50 85 24 21/22.

Konsertplats: Åsö gymnasium, Blekingegatan 55/Götgatan, vid Medborgarplatsen och gamla skattehuset.

För mer information kontakta oss gärna på Romskt Kulturcentrum.

Tel: 08-50 85 24 21 / 22. Adress: Box 6097, 122 06 Enskede. Besöksadress: Lingvägen 100, Gubbängen (TB mot Farsta Strand). Hemsida: www.rkc.nu

Gamla kära bilder berättar



Kära läsare av Gamla bilder berättar. På grund av platsbrist i tidningen kan vi bara visa två bilder den här gången. Bilderna är från Dramatens föreställning av Fedor Michajlovitj:s dramatisering av Dostojevskijs Bröderna Karamasov i början på 50-Talet. (Tyvärr kan jag inte hela historien). Huvudrollen spelades av Holger Löwenadler och Anita Björk.

Iboken om Bröderna Karamasov, som utspelade sig i Ryssland, var även romer med i handlingen. Därför besökte regissören romerna som bodde vid tågbron i Tanto, för att engagera dem i teatern. Rollerna passade romerna bra eftersom de alla hade ryskt ursprung och kunde lägga in ryska meningar i dramat, allt för att göra det så autentiskt som möjligt.

Här på bilderna kan man se många av Johan Dimitri:s söner med sina fruar och barn. Familjen Friberg representerades med tre bröder och en syster. Det var en stor händelse för familjerna som fick vara med i teatern. 1958 gjordes en filmatisering i USA med Yul Brynner och Maria Schell i huvudrollerna.



En bild berättar så mycket, därför vill vi att ni läsare ska sända in era gamla bilder och berätta lite historia omkring dem. Vi publicerar bilderna i mån av plats. Givetvis returnerar vi era bilder. Skicka därför med fullständig namn och adress. Bilderna den här gången är från Aljorsa Taikon Dimitri:s privata album.



Indisk Lammgryta

Det här behövs: till ca: 8-10 personer

- 1½ kg. Lammkött magert
- 2 st. Blomkålshuvuden
- 4 st. Gröna chili
- 4 st. Röda torkade chili
- 4 st Gula lökar, skivade
- 3 tsk. Färsk ingefära
- 3-4 st. Vitlöksklyftor
- 2 tsk. Chilipulver
- 2 tsk. Salt
- 1 tsk. Senapsfrön
- 1 tsk. Lökfrön
- 2 st. Knippen koriander
- 2 msk. Pressad citron
- 4 dl. Olja
- Tillsätt knappt 1 liter vatten

Gör så här:

Skär köttet i små bitar. Dela blomkålshuvuderna i buketter, finhacka de gröna chilifrukterna och koriandern.

Hetta upp oljan i en stor stekgryta, stek löken gyllenbrun och lägg sedan i köttet under omrörning.

SÄNK VÄRMEN UNDER GRYTAN.

Tillsätt ingefära, vitlök, chilipulver och salt, låt småkoka i ca. fem minuter under omrörning. Blanda ner hälften av den gröna chilin och hälften av koriandern, rör i vattnet. Sätt ett lock på grytan och låt koka på låg värme i ca. 30 minuter. Tillsätt blomkålsbuketterna och låt sjuda i femton- tjugo minuter (tills vattnet nästan kokat bort). Ta av stekgrytan från plattan och tillsätt de 2 matskedarna citron. Hetta upp olja i en liten kastrull tillsätt den torkade chilin, senapsfrön och lökfrön, bryn under omrörning tills fröna fått en fin färg. Häll blandningen i köttgrytan. Garnera med resterna av den hackade gröna chilin och koriandern. Serveras omedelbart. Passa bra till ris och bröd.



Indiskt bröd.

- 7 dl. Grahamsmjöl
- 1 tsk. Salt
- 2 msk. Olja
- 6 dl. Vatten

Blanda ihop en deg och låt den vila i 10-15 minuter. Knåda försiktigt degen igen och dela den i 20 bitar. Kavla ut bitarna till tunna, runda kakor och rista ett kryssmönster i dem. Hetta upp en stekpanna och stek en kaka åt gången i ca. en minut. Pensla på lite olja, vänd kakan och stek färdigt tills den fått en gyllenbrun färg.

SMAKLIG MÅLTID!



Bakriásko Gulasch anda é India

Gado trobúl pe: 8-10 enenge

- 1 ½Kg. Bakriásko mas, bi cikenása
 - 2 st. Kretso sax
 - 4 st. Zéleni chili piperi
 - 4 st. Lolé šutiardé iútsi chili piparka
 - 4 st. Gálbene purumá
 - 3 tsk. Fresko ingefära (preánitško redetšina)
 - 3-4 st. Kotorá sír
 - 2 tsk. Chili pudra
 - 2tsk. Lon
 - 1 tsk. Gartšitsoské semíntsi
 - 2 dreza. Koriander
 - 2 msk. Lumújinako músto
 - 4 dl. Vulói
- Mai tho paštií jekh litra pai

Ker gadeá:

Šin o mas andé ciné kotorá. Huláv o kretso sax anda o vás, šin le zéleni chili piperi thai ó koriander, ánde ciné kotorá. Tacár o vulói ande jekh bari pekímáske tigáia, pek le purumá thai mai tho andré le bakriásko mas, muk te pecón ande jekh than te lel o mas šukár fárba. Akaná músai te sanjarés o tacimos telál é tigáia. Mai tho andre anda é ingefära (preánitško redetšina) é sír thai lon. Muk te ciról o xabén lokés ande panš minútsi. Hamisár andré dopáš anda le zéleni chili piperi thai dopáš anda é koriander, mai tho andré paí. Vušaráv e tigáia fedévosa muk te ciról andé 30 minutsi.

Akaná mai tho andré ó kretso sax te cirón lokés andé 15 minutsi (te šutiól ó paí) le telé é tigáia katar o bov, mai tho andre le dui rojá anda é lumúja. Tacár ó vulói ande jekh tsiní tigáia, tho andre le šutiardé iútsi chili piperi, gartšitsoské semíntsi thai le puruméske semíntsi. Muk pecón te len le semíntsi fárba. Akaná šor andré le semíntsi andé é bari tigáia thai bolde lokes o xabén. Akaná le so ašilá oprál anda lé zéleni chili piperi thai o koriander ta avel šukár pe é skafedí.



Ragnhild
Taikon Holck

Manró anda é India

- 7 dl. Grahamsaró
- 1 tsk. Lon
- 2msk. Vulói
- 6 dl. Paí

Ker gadeá:

Hamisár sa ande jekh than te avel jekh xumér. Muk te pašlól ande 10-15 minutsi ´. Fermitisár ó xumér lokés thai huláv ó xumér ande 20 kotorá. Fermitisár le xuméroske kotorá sar jekh tiári ránde sar jekh trušúl ando ó xumér. Tatiár jekh tipsia thai pek le kotorá jekh pe jekh ande jekh minúto. Mak sirútsa vulói oprál thai bode o manró ande é tipsia. Pek o manró te lel šukár melaxnó fárba.

Xan pe sastimáste!

Avsändare

É Romani Glinda
Egnahemsvägen 58
se-141 37 Huddinge
Sweden

B

Porto
Betalt

Nollberga utmärker sig på seriekartan

Serietecknaren Ulf Lundkvist, skapare av det mytiska landet Nollberga och dess säregna invånare, ställde ut sina tidigare i bokform opublicerade teckningar från den dagliga serien i Dagen Nyheter om bland annat Assar, och udda föremål på kulturhusets serietek i Stockholm

– Det är kul att få se och få ordning på det gamla materialet som bara ligger. Det har gått så lång tid sedan jag gjorde teckningarna att jag har hunnit glömma bort dem. Nu när jag plockar fram teckningarna ur gömmorna och tittar på dem, ser jag dem på ett annat sätt, jag blir och känner mig som en betraktare. Oftast när jag har gjort mina grejor, så blir det för nära och ibland har jag ingen lust att se eländet.

Ulf Lundkvist har samlat ihop ett års strippar från Dagens Nyheters seriesida som handlar om olika figurer i det fiktiva landet Nollberga i en bok som han släppte under utställningen på Kulturhusets Serietek i oktober.

– Jag har inte tagit fram något sedan 1997, så det ligger massa teckningar hemma och skräpar. Serien gick i dagens nyheter för sju, åtta år sedan, men då i pappersform ena dagen på köksbordet och dagen efter i pappersinsamlingen. Nu har jag samlat ihop serien och gjort en bok med förlaget "Nisses Böcker".

I den nya boken Razor och Brynar berättar Ulf om brottsbekämparen Bimbo, vars hemliga identitet Tyrone helt har



Ulf Lundkvist, tecknaren av den mycket uppskattade serien Bakro i É Romani Glinda, signerar ett ex av sin nya bok.

gått ner sej i träsket. Tyrones son Brynar möter sin verkliga far - Bimbos ondskefulla fiende Razor. Brynars mor Flora pimplar tomteelixir och delar säng med den intelligenta hunden Hybris. Och hippien Viggo Filtner blir kung över hela Nollberga. Vill ni veta mer, läs boken.

Ulf har arbetat och tecknat gubbar för DN i femton år. När han inte tecknar sina gubbar målar och spikar han på huset.



Förläggaren Nisse tillsammans med Ulf på Vernissagen på Serieteket.

